

Andrzej Derdziuk

Ks. Stanisław Olejnik jako świadek historii teologii moralnej

Studia Theologica Varsaviensia 53/2, 15-31

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANDRZEJ DERDZIUK OFMC_{AP}

KS. STANISŁAW OLEJNIK JAKO ŚWIADEK HISTORII TEOLOGII MORALNEJ

Ponad sześćdziesięcioletni aktywny udział ks. profesora Stanisława Olejnika w współtworzeniu polskiej teologii moralnej stawia go w gronie wiarygodnych świadków rozwoju tej dyscypliny naukowej. Zaangażowanie Profesora w prace naukową i dydaktyczną prowadzoną na kilku uczelniach, jego udział w pracach Sekcji Polskich Teologów Moralistów oraz w redakcjach czasopism teologicznych i osiągnięcia w dziedzinie promowania młodych naukowców są ważnym czynnikiem w panoramie teologii moralnej w Polsce. Ks. Olejnik jest świadkiem historii, gdyż tworzył dzieje polskiej moralistyki w stopniu przewyższającym wielu innych naukowców.

Istotnym elementem aktywnego świadczenia o przeszłości teologii moralnej są liczne publikacje, gdzie Ksiądz Profesor omawia uwarunkowania dwudziestego wieku oraz prezentuje swój wkład w rozwój tej dyscypliny. Ukazanie zakresu danego świadectwa winno ująć najistotniejsze wymiary zaangażowania w przemianę naukowe, jak i liczne wypowiedzi o charakterze metodologicznym i osobistym, które pozostawił ks. Olejnik. Pod koniec życia opracował on prowadzone przez lata dzienniki, które wydał w postaci książkowej. Zawarł w niej swój obraz rozwoju teologii moralnej, znacząco przybliżający zrozumienie wydarzeń i atmosfery tamtych czasów.

1. AKTYWNY UCZESTNIK PRZEŁOMOWEGO OKRESU TEOLOGII MORALNEJ W POLSCE

W swojej autobiografii ks. Olejnik napisał, że jego „życie bogate w wydarzenia zostało przez Opatrzność ubogacone w liczne, niekiedy bliskie kontakty z ludźmi wybitnymi, wielkim umysłem, sercem, czynem”¹. Miał on rzeczywiście szczęście żyć w ciekawych czasach, które choć naznaczone tragicznymi wydarzeniami II wojny światowej i latami komunistycznej władzy w Polsce, obfitowały w przełomowe wydarzenia, które pozwalały młodym ludziom brać udział w tworzeniu historii. Ks. Stanisław Olejnik otrzymał formację seminaryjną w trzech seminariach: wrocławskim, warszawskim i częstochowskim, dlatego był otwarty na doświadczenia Kościoła i miał poczucie odpowiedzialności za misję teologa².

Wehodząc w wiek twórczego zaangażowania w tworzenie teologii moralnej po uzyskaniu w 1948 doktoratu na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego i zatrudnieniu na tymże wydziale od 1950, ks. Olejnik zastał trudną sytuację kadrową i organizacyjną, gdy następowała wymiana pokoleń, a brakowało nowych profesorów. Konieczność uzupełniania brakującej kadry doprowadziła do podjęcia dydaktyki na kilku uczelniach. Profesor z Izabelina w latach 1953-2002 uczył w seminarium diecezjalnym we Wrocławku. W roku 1957 podjęto starania o zaangażowanie go na KUL. Jednak ze względu na sprzeciw biskupa diecezji wrocławskiej, Olejnik podjął pracę w Lublinie dopiero od października 1959 i pracował do 1967 roku³. Na KUL wykładał teologię na Wydziale Teologii, etykę na Wydziale Filozofii oraz przedmioty ogólnouniwersyteckie na Wydziale Nauk

¹ Por. S. Olejnik, *Takie to były czasy, tacy to byli ludzie. Karty dziennika*, Wrocław 2009, s. 15.

² Por. J. Pater, *Laudacja podczas nadania doktoratu honoris causa ks. prof. zw. dr. hab. Stanisławowi Olejnikowi*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny”, 15(2007) nr 2, s. 230.

³ Por. F. Greniuk, *Dzieje Sekcji Teologii Moralnej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w latach 1918-1968*, „Roczniki Teologiczno-kanoniczne”, 15(1968) z. 3, s. 9. 25.

Humanistycznych. Poprzez lata swojej pracy naukowo-dydaktycznej wypromował dwudziestu dwóch doktorów oraz ponad stu dwudziestu magistrów. Jego uczniowie zajmują eksponowane stanowiska w nauce polskiej. W dorobku naukowym Profesora wylicza się 155 pozycji w tym 26 książek⁴.

Znacząca pozycja ks. Olejnika w polskiej teologii moralnej wyraziła się w postaci zainicjowania teologii duchowości katolickiej jako odrębnego kierunku studiów na Akademii Teologii Katolickiej. Od 1959 roku przez dwie kadencje pełnił posługę prodziekana Wydziału Teologicznego ATK, a w latach 1966-1969 był dziekanem tegoż wydziału. Czynnie angażował się w organizowanie studiów teologicznych oraz promocję młodej kadry naukowej. Inicjował sympozja i konferencje naukowe. Uczestniczył w życiu polskiej społeczności moralistów przez przygotowywanie recenzji doktoratów i habilitacji oraz starań o tytuł profesora.

Na forum Sekcji Polskich Teologów Moralistów brał czynny udział jako uczestnik spotkań i prelegent podczas dorocznych sympozjów. W latach 1964-1975 pełnił funkcję przewodniczącego tego gremium. Był to okres wzmożonej pracy Sekcji i czas poszukiwania nowego oblicza teologii moralnej w Polsce. Zorganizowano wówczas osiem spotkań ogólnopolskich. Niektóre spotkania były połączone z kongresem teologów polskich. Bardzo ważnym animatorem współdziałania polskich teologów moralistów był w tym czasie ówczesny Biskup Krakowski abp Karol Wojtyła⁵.

W tym czasie z inicjatywy Zarządu Sekcji, w którym uczestniczyli ponadto ks. Władysław Poplatek i ks. Franciszek Greniuk, wydano *Słownik łacińsko-polski terminów teologicznomoralnych* pod redakcją ks. Olejnika oraz pierwszy tom podręcznika *Powołanie chrześcijańskie. Zarys teologii moralnej*, redagowany przez ks. bpa Stanisława Smoleńskiego. Ks. Olejnik był ponadto członkiem Komisji

⁴ Por. J. S e r e d a, *Teologia życia w publikacjach ks. Stanisława Olejnika*, Lublin 2009 (mps w Archiwum KUL), s. 67.

⁵ Por. A. M a ł y s k a, *Dzieje Sekcji Teologów Moralistów Polskich w latach 1958-2000*, Lublin 2001, s. 34.

do Spraw Nauki Katolickiej Episkopatu Polski (1967-1975) oraz Rady naukowej Episkopatu Polski (1974-1987). Pełnione stanowiska łączyły się z odpowiedzialnością nie tylko za kształt teologii moralnej, ale też za czytelne świadectwo polskich teologów moralistów w życiu społecznym Narodu.

Wielkim wyzwaniem i jednocześnie zaszczytem było powołanie ks. Olejnika do pracy w Międzynarodowej Komisji Teologicznej w Rzymie. Znalazł się on w gronie szacownych teologów, wśród których byli Yves Congar, Henri de Lubac, Rudolf Schnackenburg i Philippe Delhaye. Pięcioletnia kadencja w latach 1968-1973 miała miejsce w bardzo ważnym okresie po ukazaniu się encykliki *Humanae vitae* i kontestacji nauczania papieskiego przez wielu teologów, a nawet episkopatów różnych krajów. Przedmiotem pierwszej sesji Komisji była kwestia celibatu. Pobyt w Rzymie Profesor z Izabelina wykorzystywał na intensywną pracę w Komisji oraz nawiązywanie więzi z innymi teologami i gromadzenie literatury teologicznej, która w Polsce była niedostępna⁶. Jednym z owoców przywożonej z Zachodu literatury było wydanie bibliografii teologicznomoralnej⁷. W ten sposób ks. Olejnik przybliżył polskim uczonym dorobek ich kolegów z Europy.

Innym wymiarem wpływu na kształt teologii moralnej był udział w redakcjach czasopism naukowych. Ks. Olejnik pełnił funkcję sekretarza w redakcji „Collectanea Theologica” w Warszawie, współredaktora „Ateneum Kapłańskiego” we Włocławku oraz „Roczników Teologiczno-kanonicznych” w Lublinie. Radością Profesora było Teologiczne Towarzystwo Naukowe Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku, które rozpoczynało swą działalność w 1979 roku od spotkań kilkusobowej grupy profesorów seminarium w mieszkaniu ks. Olejnika. Pasja naukowa i popularyzatorska Profesora wyraziła

⁶ S. Olejnik, *Takie to były czasy...*, dz. cyt., s. 294.

⁷ T e n ż e, *Bibliografia obcojęzyczna teologii moralnej z ostatniego ćwierćwiecza (1940-1964)*, Warszawa 1967.

się w tej inicjatywie promującej dyskusje naukowe oraz organizującej spotkania w terenie na tematy ważne społecznie i patriotycznie⁸.

Najważniejszym wkładem w rozwój polskiej teologii moralnej i świadectwem jej historycznego rozwoju były opracowywane przez ks. Olejnika podręczniki do tej dyscypliny wiedzy⁹. Poszukiwanie kształtu wykładu teologii moralnej intrygowało Profesora z Izabelina od dawna. Zastanawiając się nad jej metodologią, odszedł on od legalistycznie zorientowanej moralistyki przedsoborowej i rozpoczął układanie treści w schemacie cnót teologalnych i kardynalnych. Soborowa idea powołania zainspirowała Profesora do przyjęcia kształtu podręcznika w oparciu o tę ideę. Podręczniki ks. Olejnika, na których wychowały się całe pokolenia kapłanów i teologów świeckich są świadectwem wysokiego poziomu polskiej teologii moralnej i jej dążenia, by ożywiać życie społeczne ideałami ewangelicznymi. Za ks. Kowalskim trzeba wyraźnie podkreślić, że w manualistyce Olejnika obok trzech podręczników posoborowych z całości teologii moralnej, należy uwzględnić jego *Etykę lekarską*, która jest pierwszym całościowym ujęciem tej problematyki w literaturze teologicznej w Polsce¹⁰.

Udział ks. Olejnika w rozwoju teologii moralnej miał charakter zaangażowanego obrońcy ortodoksji i ortopraksji katolickiej. Mając ogromną wiedzę i poczucie odpowiedzialności zabierał głos w sprawach, które uważał za istotne dla zachowania integralności nauki katolickiej. Przykładem takiej postawy jest reakcja na oszczercze pisma i skandaliczną postawę byłego profesora teologii moralnej Józefa Kellera, który po odejściu z KUL przeszedł na stronę komunistów i przyczyniał się do zwalczania Kościoła. W odpowiedzi ks. Olejnik napisał krytyczną recenzję książki Kellera proponowanej przez władze jako lektura dla szkół. Recenzja nie została przyjęta w czasopiśmie „Znak”

⁸ S. Olejnik, *Takie to były czasy...*, dz. cyt., s. 441-442.

⁹ Por. B. Skowroński, *Ks. Prof. Stanisława Olejnika rozwój koncepcji podręcznika teologii moralnej*, „Studia Włocławskie”, 3(2000), s. 25-26.

¹⁰ Por. J. Kowalski, *Opus vitae ks. prof. Stanisława Olejnika – jego podręczniki*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny”, 15(2007) nr 2, s. 77-85.

ze względu na brak zgody urzędu cenzorskiego, ale została opublikowana w niskonakładowym roczniku „Analecta Cracoviensia” jako artykuł pod tytułem: *Moralność katolicka w krzywym zwierciadle J. Kellera*, „*Szkice o moralności katolickiej*”¹¹.

Podobnie było podczas spotkania polskich teologów moralistów, gdy występujący z referatem o. Marciano Vidal zaproponował, by spowiedź z rozgrzeszeniem indywidualnym była zarezerwowana do sanktuariów i małych grup. Wówczas ks. Olejnik zabierając głos przypomniał nauczanie Jana Pawła II wyrażone w Adhortacji apostołskiej *Reconciliatio et Paenitentia*¹². Dbając o ukazanie pierwszorzędnej roli Chrystusa w wykładzie teologii moralnej ks. Olejnik dbał o wierność nauce Kościoła, jednocześnie zaś poszukiwał nowych dróg nauczania moralności ewangelicznej¹³.

Szczególnym świadectwem historycznego wkładu ks. Olejnika w kształt polskiej teologii moralnej jest serdeczna przyjaźń Profesora ze św. Janem Pawłem II¹⁴. Dzieje tej przyjaźni rozwijającej się przez całe życie, rozpoczęły się w 1950 od wydania artykułu po łacinie zawierającego fragmenty pracy doktorskiej Wojtyły w „Collectanea Theologica” oraz w dwóch artykułach w „Ateneum Kapłańskim” omawiającym zagadnienia podjęte z doktoratu¹⁵. Przyjaźń mająca charakter relacji naukowej, znalazła też wyraz w osobistej więzi dwóch ludzi, którym bliskie było poczucie odpowiedzialności za kształt teologii w Polsce. Ogromne zaufanie i szacunek wyrażane

¹¹ S. Olejnik, *Takie to były czasy...*, dz. cyt., s. 295-296.

¹² Por. A. Derdziuk, *Sprawozdanie z sympozjum i dorocznego spotkania Sekcji moralistów polskich*. Tuchów, „Roczniki Teologiczne”, 44(1997) z. 3, s. 189.

¹³ Por. S. Olejnik, *Przedmiot wykładów teologii moralnej*, w: J. Nagórny, A. Derdziuk (red.), *Tożsamość i metodyka nauczania teologii moralnej. Materiały ze spotkania naukowego sekcji teologów moralistów polskich*, Lublin 1997, s. 63-75.

¹⁴ Por. S. Olejnik, *Zaszczytna i zobowiązująca przyjaźń*, w: J. Bagrowicz, T. Lewandowski, Z. Pawlak, K. Rulka, I. Werbiński (red.), *W służbie Kościołowi i nauce. Księga jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi Stanisławowi Olejnikowi*, Włocławek 1994, s. 31-33.

¹⁵ Por. S. Olejnik, *Takie to były czasy...*, dz. cyt., s. 164-165.

przez biskupa, kardynała i papieża dla ks. Stanisława w kierowanej korespondencji i osobistych spotkaniach jest elementem uznania i dowartościowania tego teologia w panoramie polskiej teologii moralnej. Choć ks. Profesor nie obnosił się z tym i nie wykorzystywał przyjaźni z Ojcem Świętym, to jednak sam cenił sobie bardzo więź przyjaźni, którą dokładnie przedstawił w swoich wspomnieniach, gdzie umieścił zachowane listy Przyjaciela z Krakowa i Watykanu.

2. PUBLIKOWANE ŚWIADECTWA ROZWOJU TEOLOGII MORALNEJ W POLSCE

Namysł metodologiczny ks. Olejnika był podbudowany świadomością że dla zrozumienia obecnego etapu dziejów potrzeba pogłębionych badań nad przeszłością. Choć sam Olejnik nie miał specjalnego zacięcia w badaniach historycznych, to jednak je doceniał i wielokrotnie stosował w swoich publikacjach. Jego habilitacja z zakresu nauki o eudajmonizmie sięga do doświadczeń filozofii greckiej i przeszłości teologii katolickiej¹⁶. Podejmując zadania omówienia jakiegoś zagadnienia, sięgał do początków tej problematyki, przytaczając ustalenia historyków.

W podręcznikach teologii moralnej przygotowanych przez Profesora z Izabelina znajduje się znajdują się obszernie omówienia dziejów rozwoju katolickiej doktryny moralnej w świecie. W podręczniku z 1979 roku *W odpowiedzi na dar powołanie Boże. Zarys teologii moralnej* znajduje się paragraf we *Wprowadzeniu* zatytułowany *Rzut oka na dzieje teologii moralnej* obejmujący strony do 47 do 68. Autor omawia dzieje teologii katolickiej oraz protestanckiej i prawosławnej. Obok odwoływania się do dziejów ogólnych, znalazło się nawiązanie do specyfiki polskiej.

W najobszerniejszym, siedmiotomowym podręczniku z lat 1988-1993, zatytułowanym *Dar – wezwanie – odpowiedź. Teologia*

¹⁶ Szczegółne znaczenie ma rozdział II, w którym autor analizuje systemy eudajmonistyczne w przeszłości. Por. S. Olejnik, *Eudajmonizm. Studium nad podstawami etyki*, Lublin 1958, s. 104-151.

moralna, wprowadzenie historyczno-krytyczne znajduje się w tomie pierwszym *Wprowadzenie i idea wiodąca*¹⁷. Szczegółowe opracowanie dziejów teologii różnych Kościołów chrześcijańskich obejmuje ponad sto stron tekstu (ss. 54-160) z zakresu historii. Do tego trzeba dodać szczegółowe omówienie posoborowych uwarunkowań powstania idei wiodącej i jej zastosowania w podręczniku Profesora z Izabelina. Olejnik syntetycznie przedstawia szkoły i środowiska uprawiania doktryny moralnej oraz wymienia i przybliża poglądy najważniejszych teologów moralistów z przeszłości.

Trzytomowa synteza teologii moralnej opracowana przez ks. Olejnika i wydana w 1998 roku we Włocławku prezentuje dzieje teologii moralnej w formie skróconej, ale Autor na początku rozważań na ten temat stwierdza: „We wprowadzeniu do teologii moralnej nie może zabraknąć odwołania się do historii rozwoju tej dyscypliny teologicznej. Perspektywa historyczna pozwoli zarówno uzupełnić zarysowaną już wizję przedmiotu i metody aspektem rozwojowym, jak też lepiej zadać sobie sprawę z obecnego stanu jej dociekań i przekazu”¹⁸. Nie sposób bowiem ukazać istotną zawartość jakiejś doktryny bez odwołania się do jej przeszłości, pomagającej zrozumieć aktualne stadium jej rozwoju¹⁹.

Dla pogłębienia znajomości historii ważne jest nie tylko badanie przeszłości, ale też dokumentowanie teraźniejszości, które zapewni dostęp do źródeł i interpretacji wydarzeń przyszłym pokoleniom. Ks. Stanisław Olejnik mając ponad sześćdziesięcioletnie doświadczenie udziału w głównym nurcie tworzenia się i rozwoju polskiej teologii moralnej, był szczególnie predysponowany do powiększania zasobu informacji o uwarunkowaniach rozwoju tego działu teologii. Miał on zresztą świadomość swojej roli w tym zakresie i niekiedy wręcz bezkrytycznie ukazywał swój wkład jako decydujący w kształtowaniu się polskiej teologii moralnej. Pod koniec swego

¹⁷ ATK, Warszawa 1988.

¹⁸ S. Olejnik, *Teologia moralna fundamentalna*, Włocławek 1998, s. 43.

¹⁹ Por. F. Greniuk, *Katolicka teologia moralna w poszukiwaniu własnej tożsamości*, Lublin 1993, s. 207.

życia, zbierając swoje doświadczenia, Profesor z Izabelina stał się rzeczywistym mentorem pokoleń polskich moralistów, racząc ich swymi przemyśleniami, pouczeniami i refleksjami metodologicznymi. Jego teksty z tego zakresu odwołują się do niedalekiej przeszłości i naświetlają sytuacje, które mogą być zrozumiałe jedynie dzięki relacjom naocznych świadków. Okolicznością powstawania tego typu publikacji były wystąpienia rocznicowe lub też potrzeba podsumowania pewnego okresu jako cezury zamykającej dotychczasowe osiągnięcia.

Jedną z pierwszych jego relacji z przeszłości polskiej myśli teologicznomoralnej był artykuł *Ostatnie półwiecze katolickiej myśli etycznej w Polsce*, opublikowany w „Ateneum Kapłańskim” z racji jubileuszu pięćdziesięciolecia powołania do życia tego czasopisma²⁰. Pozycja jest bardzo obszerna i obejmuje wyliczenie najważniejszych osiągnięć polskich autorów w zakresie refleksji etycznej oraz podanie namiarów bibliograficznych w rozbudowanych przypisach. Prezentacja jest ujęta w schemacie wyliczenia podręczników, prac historycznych, podstaw etyki oraz zagadnień szczegółowych. W ostatniej części, zatytułowanej *Uwagi syntetyczne*, ks. Olejnik docenia początki prowadzonych badań w tym zakresie, ale krytycznie ocenia stan polskiej moralistyki stwierdzając, że nie ma w Polsce cierpliwych i sumiennych badaczy na miarę Odonu Lottina i Martina Grabmanna²¹. Zauważa też brak badań nad etosem Żydów i Romów w Polsce. W konkluzji stwierdza: „głęboka zaduma nad tym, co pozostało w spuściźnie po pracy dwóch przeszło pokoleń polskich moralistów katolickich, winna i może być dla obecnego pokolenia zaczynem nowej pracy i pobudką mobilizującą do większych i lepiej przemyślanych i zorganizowanych wysiłków”²².

W artykule *Wokół odnowy polskiej teologii moralnej w drugiej połowie XX wieku* włączonym do księgi pamiątkowej ks. prof.

²⁰ S. Olejnik, *Ostatnie półwiecze katolickiej myśli etycznej w Polsce*, „Ateneum Kapłańskie”, 51(1959) t. 58, s. 105-146.

²¹ Por. tamże s. 143.

²² Por. tamże s. 146.

Franciszka Greniuka z okazji siedemdziesiątej rocznicy urodzin, ks. Stanisław Olejnik postawił sobie zadanie rzucenia światła na najnowsze dzieje teologii moralnej w Polsce. Stwierdził, że mimo bardzo niepomysłnych czasów podejmowano jednak wiele wysiłków, które zaowocowały zdolnością odpowiedzi teologii moralnej na wyzwania społeczne. Olejnik podkreślił, że „Autor artykułu był tego ruchu odnowy nie tylko bezpośrednim świadkiem, lecz – postawiony niejako w centrum – także czynnym i zaangażowanym uczestnikiem”²³. Staje zatem jako kronikarz i świadek opisywanych wydarzeń. Treść artykułu osnuta wokół osobistych doświadczeń ks. Olejnika przedstawia wyzwania konfrontacji Kościoła z zagrożeniem stalinizmu, następnie wskazuje na początki odnowy przedsoberowej i recepcję reformistycznych uchwał Soboru Watykańskiego II. Do szczególnych osiągnięć polskiej teologii moralnej Olejnik zalicza refleksję metodologiczną podejmowaną przez różnych młodych twórców oraz wydane przez siebie podręczniki.

Nieco zmieniona wersja tego artykułu ukazała się w pracy zbiorowej stanowiącej owoc dorocznego spotkania Sekcji Polskich Teologów Moralistów w Gródku nad Dunajcem w 2005 roku, zorganizowanej w czterdziestą rocznicę zakończenia soboru. W swoim tekście ks. Olejnik nawiązał do powojennego stanu teologii moralnej w Polsce i wskazał na potrzebę odejścia od legalistycznego ujęcia zagadnień moralnych prezentowaną przez Noldina i Prümmera. Bardzo uciążliwe w czasach komunistycznych było działanie urzędu kontroli pracy i publikacji, które niemiłosiernie cenzurowało teksty teologiczne uniemożliwiając, albo znacząco opóźniając wydanie wartościowych książek i czasopism. Wiązało się to z niemożliwością awansowania naukowego krępowanego wrogą postawą władz ministerialnych. Warta podkreślenia jest ogromna inspirująca i obronna rola Prymasa Stefana Wyszyńskiego i Metropolity Krakowskiego Karola Wojtyły, którzy żywo interesowali się rozwojem teologii, dostrzegając w niej

²³ S. Olejnik, *Wokół odnowy polskiej teologii moralnej w drugiej połowie XX wieku*, w: J. Na g ó r n y, J. W r ó b e l (red.), *Veritatem facientes. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Franciszka Greniuk*, Lublin 1997, s. 59.

nadzieję na odnowę życia Kościoła. Polska teologia moralna nie ograniczała się jednak tylko do komentowania dokumentów kościelnych, ale podejmowała aktualne tematy w oryginalnym ujęciu²⁴.

Bardzo istotnym elementem posługi myślenia ks. Olejnika była jego refleksja metodologiczna nad uprawianiem i wykładem teologii moralnej. Przyjmując zalecenie soborowego dekretu o formacji kapłańskiej, nakazującego nadanie bardziej naukowego charakteru wykładowi tej dyscypliny, Profesor z Izabelina miał w tym zakresie własne oryginalne przemyślenia, które wyraził w artykułach opublikowanych przed wydarzeniem soboru. Są to pozycje: *Zasadnicze płaszczyzny współczesnej problematyki teologicznomoralnej*²⁵, *Postulaty przedmiotowo-metodyczne dotyczące wykładu teologii moralnej*²⁶ oraz *Współczesne kierunki rozwoju teologii moralnej*²⁷.

Wymienione publikacje ukazały się jako pokłosie wykładów na KUL oraz owoc dyskusji na forum moralistów polskich. Wskazują one na otwartość polskiej teologii moralnej na inspiracje teologii zachodniej i jej „nadażanie” za przemianami zachodzącymi w kontekście eklezyjalnym. Istotnym etapem pogłębiania metodologii teologicznomoralnej były kolejne podręczniki Profesora z Izabelina, w których znajdowały się szerokie uzasadnienia przyjętej postawy badawczej i wskazania podstaw prowadzenia narracji, sposobu argumentacji i celu prezentowanych wywodów. Ks. Olejnik pragnął bowiem głosić orędzie Ewangelii w swoich pracach, które naświetlając światłem Dobrej Nowiny szczegółowe dziedziny ludzkiego życia, wskazywały jak realizować wzniosłość chrześcijańskiego powołania przez przynoszenie owocu w miłości.

Apologetyczny charakter teologii moralnej rozwijanej przez ks. Olejnika ujawniał się w podkreślaniu humanistycznego wymiaru

²⁴ Por. S. Olejnik, *Wokół przed- i posoborowej odnowy teologii moralnej. Relacja uczestnika*, w: J. Nagórny, J. Gocko (red.), *Polska teologia moralna. Czwadzieści lat po Soborze Watykańskim II*, Lublin 2006, s. 13-29.

²⁵ „Roczniki Teologiczno-kanoniczne”, 9(1962) z. 2 s. 45-65.

²⁶ „Roczniki Teologiczno-kanoniczne”, 9(1962) z. 3 s. 61-94.

²⁷ M. Fink (red.), *Pod tchnieniem Ducha Świętego*, Poznań 1964, s. 457-487.

tej dyscypliny naukowej, która jest dostosowana do realnych możliwości człowieka wspieranego łaską Bożą. Konieczność obrony moralności atakowanej zarówno przez materialistyczny ateizm, jak też i pragmatyczny konsumizm winny prowadzić teologów do ukazywania wzniosłości powołania człowieka, które jest uniwersalistyczne i zakorzenione w prawdzie objawionej odpowiada integralnie pojętej naturze ludzkiej²⁸. Wspominając kontrowersje i polemiki posoborowe na Zachodzie, ks. Olejnik napisał: „W Polsce odnowa soborowa – na wszystkich odcinkach życia Kościoła, również w zakresie refleksji teologów – odbywała się w dużo spokojniejszej atmosferze. Do powagi i odpowiedzialności za głoszone słowa skłaniała ówczesna sytuacja polityczna kraju uciemżonego przez totalitarną władzę antychrześcijańską. (...) Bacząc, aby wrogom Kościoła nie dawać do ręki broni przeciw Kościołowi, polscy teologowie moraliści nie mogli jednak stać na uboczu zachodzących przemian w świecie i w Kościele”²⁹.

Starając się odpowiedzieć na wyzwania współczesności, które zgodnie z dewizą św. Jana XXIII odczytywano jako wezwanie Boga, ks. Olejnik podejmował refleksję nad duchem czasu, poszukując adekwatnej odpowiedzi na odczytywane znaki czasu. Wyrazem tego są jego artykuły *Polska myśl teologicznomoralna wobec inspiracji II Soboru Watykańskiego*³⁰ oraz *Teologia moralna w obliczu aktualnego stanu etosu polskiego*³¹. Troska o etos Polaków skłaniała ks. Olejnika do zabierania głosu w tej sprawie w postaci zarówno artykułów

²⁸ Por. S. Olejnik, *Znamiona humanistyczne etyki katolickiej*, „Collectanea Theologica”, 26(1955), s. 207-249; Tenże, *Przesłanki humanistyczne katolickiej doktryny moralnej*, „Studia Theologica Varsaviensia”, 4(1966), s. 167-196; Tenże, *Podstawowe wartości ludzkie jako normy kultury*, „Zeszyty Naukowe KUL”, 14(1971) z. 4, s. 59-60.

²⁹ S. Olejnik, *O cennej książce i jej autorze*, w: J. Nagórny, A. Derdziuk (red.), *Vivere in Christo. Chrześcijański horyzont moralności. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Seweryna Rosika w 65 rocznicę urodzin*. Red.. Lublin 1996 s. 119.

³⁰ J. Myśków w (red.), *Myśl posoborowa w Polsce*, Warszawa 1970, s. 97-111.

³¹ S. Olejnik (red.), *akta Kongresu Teologów Moralistów Polskich odbytego w Krakowie 17-19. IX. 1974*, Kraków 1977, s. 208.

naukowych, jak też kazań i pozycji publicystycznych wzywających do odnowy moralnej Narodu. W publikacji *Etos Narodu u schyłku XX wieku*, Książd Profesor wskazał na potrzebę tego typu refleksji, która bierze pod uwagę mentalność narodu, najpoważniejsze zagrożenia oraz drogi ich przewyciężenia. Nieodzowność takiego rozumowania potwierdza się w świetle słów „można Polakom zarzucić dokonywanie zbyt łatwych syntez, wyprowadzanie wniosków z zaskakująco uproszczonej indukcji, uogólnianie nielicznych danych, dedukowanie z przesłanek, niekiedy w sposób oczywisty niepewnych”³². Troska o przyszłość Narodu winna się materializować w postaci odnowy moralnej przeciwstawiającej ateistycznemu nihilizmowi ewangeliczne wartości od wieków zakorzenione w kulturze Polski.

Najpełniejszym potwierdzeniem uczestniczenia ks. Olejnika w świadczeniu o blaskach i cieniach polskiej teologii moralnej jest jego wspomnieniowa książka *Takie to były czasy, tacy to byli ludzie. Karty dziennika*. Autor dokonuje w niej podsumowania swojej drogi życiowej i ukazuje koleje swojego losu jako etapy Bożego prowadzenia w służbie Kościołowi. Osobisty ton dziennika pozwala Olejnikowi na odnoszenie własnych przeżyć jako matrycy do ujmowania dziejów polskiej teologii moralnej. Czasami ma się wrażenie przeakcentowania wpływu Profesora z Izabelina na kształt tej dyscypliny w Polsce, ale trudno odmówić mu racji, gdy utrzymuje, że brał aktywny udział w tworzeniu nowego oblicza polskiej moralistyki. Wytoczył nowe szlaki tej dyscypliny w zakresie teologii życia, teologii społecznej i ujmowania życia moralnego w perspektywie idei powołania człowieka. Jego podręczniki są świadectwem całościowego ujęcia teologii moralnej, z którym nikt inny w Polsce równać się nie może. Jako uczestnik wydarzeń i kronikarz oraz interpretator rozwoju teologii moralnej, ks. Olejnik jest szczególnym świadkiem historii teologii moralnej w Polsce.

³² S. Olejnik, *Etos Narodu u schyłku XX wieku*, w: J. Nagórny, A. Derdżiuk (red.), *Człowiek – Sumienie – Wartości. Materiały z sympozjum KUL 2-3 XII 1996 r.*, Lublin 1997, s. 51.

Znaczący wpływ Profesora na teologię moralną uznają jego uczniowie i koledzy. Ks. Graczyk napisał o Olejniku: „W swych pismach podawał on informacje o badaniach teologicznomoralnych w kraju i zagranicą, oceniał krytycznie stan teologii moralnej i wysuwał postulaty jej odnowy”³³. Ks. Góralczyk przypomina, że Profesor z Izabelina twórczo podejmował badania w zakresie specyfiki moralności chrześcijańskiej, pluralizmu teologicznego oraz granic dialogu z niewierzącymi³⁴. Zgodnie ze słowami ks. Reronia, „trzeba z uznaniem pochylić głowę nad dokonaniem nestora polskich teologów moralistów”³⁵. Szczególnym potwierdzeniem postawy Moralisty z Włocławka są słowa Karola Wojtyły zapisane we wprowadzeniu do podręcznika *W odpowiedzi na dar i powołanie*: „fakt, że mamy przed sobą nowe opracowanie całości teologii moralnej, nowy podręcznik, mówi wyraźnie, że Ksiądz Profesor Stanisław Olejnik jako nauczyciel teologii w sposób szczególny umiłował pracę dydaktyczną i traktuje ją jako teren, za który czuje się szczególnie odpowiedzialny”³⁶.

Streszczenie

Jako uczestnik wydarzeń i kronikarz oraz interpretator rozwoju teologii moralnej, ks. Olejnik jest szczególnym świadkiem historii teologii moralnej w Polsce. Zaangażowanie Profesora w prace naukową i dydaktyczną prowadzoną na kilku uczelniach, jego udział w pracach Sekcji Polskich Teologów Moralistów i Międzynarodowej Komisji Teologicznej oraz w redakcjach czasopism teologicznych

³³ M. Graczyk, *Ks. Profesor Stanisław Olejnik jako teolog. Z refleksji nad życiem i dziełem*, „Studia Włocławskie”, 3(2000), s. 9.

³⁴ Por. P. Góralczyk, *W służbie prawdzie i miłości*, w: P. Góralczyk, J.A. Sobkowiak (red.), *Przemoc i terror. Książka dedykowana Księdzu Profesorowi Stanisławowi Olejnikowi w 80tą rocznicę urodzin i 50tą rocznicę pracy naukowej*, Warszawa 2001, s. 24.

³⁵ T. Reron, *Drogi chrześcijańskiej moralności. Wkład ks. prof. Stanisława Olejnika w odnowę teologii moralnej*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny”, 15(2007) nr 2, s. 99.

³⁶ K. Wojtyła, *Słowo wstępne*, w: S. Olejnik, *W odpowiedzi na dar i powołanie Boże. Zarys teologii moralnej*, Warszawa 1979, s. 6.

i osiągnięcia w dziedzinie promowania młodych naukowców są ważnym czynnikiem w panoramie teologii moralnej w Polsce. Ks. Olejnik jest świadkiem historii, gdyż tworzył dzieje polskiej moralistyki w stopniu przewyższającym wielu innych naukowców. Istotnym elementem aktywnego świadczenia o przeszłości teologii moralnej są liczne publikacje, gdzie Ksiądz Profesor omawia uwarunkowania dwudziestego wieku oraz prezentuje swój wkład w rozwój tej dyscypliny. W tym zakresie na szczególną uwagę zasługuje jego wspomnieniowa książka *Takie to były czasy, tacy to byli ludzie. Karty dziennika*.

F. Stanisław Olejnik as a Witness of History of Moral Theology Summary

As the participant of events and the chronicler and the interpreter of the development of moral theology, Rev. Olejnik is a special witness of the history of moral theology in Poland. Involving the Professor in works scientific and teaching led at a few colleges, his participation in works of the Section of Polish Theologians of Moralists and the International Theological Committee as well as in editorial offices of theological magazines and achievements in the field of promoting young scientists are the single most important factor in the panorama of moral theology in Poland. Rev. Olejnik is a witness of history, because created the history of the Polish moral theology in the rank being taller many other scientists.

Numerous publications are a crucial element of active attesting to the past of moral theology, where Olejnik is discussing conditioning of the 20th century as well as is presenting his contribution to the development of this discipline. In this respect his memory book is deserving the particular attention *Takie to były czasy, tacy to byli ludzie. Karty dziennika*.

Bibliografia:

- Góralczyk P, *W służbie prawdzie i miłości*, w: P. Góralczyk, J.A. Sobkowiak (red.), *Przemoc i terror. Książka dedykowana Księdzu Profesorowi Stanisławowi Olejnikowi w 80tą rocznicę urodzin i 50tą rocznicę pracy naukowej*, Wydawnictwo UKSW, Warszawa 2001, s. 17-29.
- Graczyk M., *Ks. Profesor Stanisław Olejnik jako teolog. Z refleksji nad życiem i dziełem*, „Studia Włocławskie”, 3(2000), s. 7-20.

- Greniuk F., *Katolicka teologia moralna w poszukiwaniu własnej tożsamości*, Lublin 1993.
- Kowalski J., *Opus vitae ks. prof. Stanisława Olejnika – jego podręczniki*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny”, 15(2007) nr 2, s. 77-85.
- Olejnik S., *Bibliografia obcojęzyczna teologii moralnej z ostatniego ćwierćwiecza (1940-1964)*, Warszawa 1967.
- Olejnik S., *Etos Narodu u schyłku XX wieku*, w: J. Nagórny, A. Derdziuk (red.), *Człowiek – Sumienie – Wartości. Materiały z sympozjum KUL 2-3 XII 1996 r.*, Lublin 1997 s. 49-74.
- Olejnik S., *Eudajmonizm. Studium nad podstawami etyki*, Lublin 1958.
- Olejnik S., *O cennej księżce i jej autorze*, w: J. Nagórny, A. Derdziuk (red.), *Vivere in Christo. Chrześcijański horyzont moralności. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Seweryna Rosika w 65 rocznicę urodzin*, Lublin 1996 s. 117-121.
- Olejnik S., *Ostatnie półwiecze katolickiej myśli etycznej w Polsce*, „Ateneum Kapłańskie”, 51(1959) t. 58, s. 105-146.
- Olejnik S., *Przedmiot wykładów teologii moralnej*, w: J. Nagórny, A. Derdziuk (red.), *Tożsamość i metodyka nauczania teologii moralnej. Materiały ze spotkania naukowego sekcji teologów moralistów polskich*, Lublin 1997 s. 63-75.
- Olejnik S., *Przesłanki humanistyczne katolickiej doktryny moralnej*, „Studia Theologica Varsaviensia”, 4(1966), s. 167-196.
- Olejnik S., *Takie to były czasy, tacy to byli ludzie. Karty dziennika*, Wrocław 2009.
- Olejnik S., *Teologia moralna fundamentalna*, Włocławek 1998.
- Olejnik S., *Wokół odnowy polskiej teologii moralnej w drugiej połowie XX wieku*, w: J. Nagórny, J. Wróbel (red.), *Veritatem facientes. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Franciszka Greniuka*, Lublin 1997, s. 59-76.
- Olejnik S., *Wokół przed- i posoborowej odnowy teologii moralnej. Relacja uczestnika*, w: J. Nagórny, J. Gocko (red.), *Polska teologia moralna. Czterdzieści lat po Soborze Watykańskim II*, Lublin 2006 s. 13-29.
- Olejnik S., *Zaszczytna i zobowiązująca przyjaźń*, w: J. Bagrowicz, T. Lewandowski, Z. Pawlak, K. Rulka, I. Werbiński (red.), *W służbie Kościołowi i nauce. Księga jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi Stanisławowi Olejnikowi*, Włocławek 1994 s. 31-33.
- Olejnik S., *Znamiona humanistyczne etyki katolickiej*, „Collectanea Theologica”, 26(1955), s. 207-249.
- Pater J., *Laudacja podczas nadania doktoratu honoris causa ks. prof. zw. dr. hab. Stanisławowi Olejnikowi*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny”, 15(2007) nr 2, s. 229-238.

Reroń T., *Drogi chrześcijańskiej moralności. Wkład ks. prof. Stanisława Olejnika w odnowę teologii moralnej*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny”, 15(2007) nr 2 s. 88-100.

Sereda J., *Teologia życia w publikacjach ks. Stanisława Olejnika*, Lublin 2009 (mps w Archiwum KUL).

Skowroński B., *Ks. Prof. Stanisława Olejnika rozwój koncepcji podręcznika teologii moralnej*, „Studia Włocławskie”, 3(2000), s. 20-26.

Wojtyła K., *Słowo wstępne*, w: S. Olejnik, *W odpowiedzi na dar i powołanie Boże. Zarys teologii moralnej*, Warszawa 1979, s. 5-7.